

การออกแบบ **วิจัย**

เชิงคุณภาพ สำหรับนักศึกษา
ปริญญาโทและปริญญาเอก

จุมพล ทนิมพานิช

ชมภูนุช หุ่นนาค

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

ห้องสมุดเทคโนโลยี

401017112

คำนำ

ในการเขียนหนังสือเล่มนี้เรื่อง “การออกแบบวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอก” ทางผู้เขียนได้รับแรงบันดาลใจจากการศึกษาของนักศึกษาปริญญาโทหรือนักศึกษาปริญญาเอกในวิชาที่เกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพขั้นสูง ทั้งมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน ตลอดทั้งได้มีโอกาสทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาหลัก ที่ปรึกษาร่วม การเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิและเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และดุษฎีนิพนธ์ รวมทั้งได้มีโอกาสเป็นกรรมการพัฒนาและวิพากษ์หลักสูตร หลักสูตรในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ จึงพอที่จะทำให้ทราบข้อจำกัดของนักศึกษาในระดับดังกล่าวว่า เมื่อต้องทำการออกแบบวิจัยโดยเฉพาะเชิงคุณภาพ นอกจากนี้ทางผู้แต่งได้เคยเขียนหนังสือเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพในทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ รวมทั้งหนังสือการออกแบบญาณวิทยา กระบวนทัศน์ และกรอบแนวคิดทฤษฎีในการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์เชิงคุณภาพทฤษฎีและการปฏิบัติ เป็นต้น

ขณะเดียวกันได้เห็นว่าการศึกษาในระดับปริญญาโทหรือปริญญาเอกที่สนใจการออกแบบวิจัยเชิงคุณภาพที่มีจำนวนหนึ่งขาดความรู้ ความเข้าใจในการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์เชิงคุณภาพ เป็นต้น จึงทำให้ผู้เขียนลงมือค้นหาหนังสือที่มีคุณสมบัติดังกล่าวมาข้างต้น หลังจากได้ใช้เวลาในช่วงหนึ่งก็ได้หนังสือต่างประเทศมาประมาณ 10 กว่าเล่ม โดยมีรายชื่อของผู้เขียนรายชื่อหนังสือ รวมทั้งปีที่พิมพ์ด้วยปรากฏเป็นตัวอย่งดังต่อไปนี้ David M. Silbergh, *Doing Dissertations in Politics: A Student Guide* ตีพิมพ์ในปี 2001 ; Linda Dale Bloomberg and Marie Volpe, *Completing Your Research Dissertation: A Road Map From Beginning to End* ที่ตีพิมพ์ในปี 2012 ; Robin Higgins, *Approaches to Research: A Handbook for Those Writing a Dissertation* ที่ตีพิมพ์ในปี 1996; Gordon B. Davis and Clyde A. Parker, *Writing the Doctoral Dissertation: A System Approach and Writing* ที่ได้รับการตีพิมพ์ในปี 1997; R. Murray Thomas, *These and Dissertation: A Guide to planning Research and Writing* ที่ได้รับการตีพิมพ์ในปี 2008; Maria Piantanida and Koreen B. Garman, *The Qualitative Dissertation: A Guide for Students and Faculty* ที่ได้รับการตีพิมพ์ในปี 1999; James E. Manch and Jack W. Birch, *Guide to the Successful Thesis and Dissertation: A Handbook for Students and Faculty* ที่ได้รับการตีพิมพ์ในปี 1998; Kjell Erik Rudestam and Rae R. Newton, *Surviving Your Dissertation: A Comprehensive Guide to Content and Process* ที่ได้รับการตีพิมพ์ในปี 2007; Randy L. Joyner, William A. Rouse and Allan A. Glatthorn *Writing the Winning Thesis or Dissertation* ที่ได้รับการตีพิมพ์ในปี 2013; รวมทั้งยังมีหนังสือที่เขียนโดย Dan W. Butin, *The Education Dissertation: A Gide for Practitioner; Scholars* ที่ได้รับการตีพิมพ์ในปี 2010;

J.M. Meloy, *Writing the Qualitative Dissertation: Understanding by Doing* ที่ได้รับการตีพิมพ์ในปี 1994, Hillsdale, N.J.; Lawrence Erlbaum; W.B. Costetter & R.S. Heisler, *Developing and Defending a Dissertation Proposal* (4th ed.) ที่ตีพิมพ์ในปี 1994, Philadelphia University of Pennsylvania Press เป็นต้น

สำหรับเจตนาหรือเหตุผลของการเขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา มีหลากหลายเจตนาหรือหลากหลายเหตุผล นอกเหนือไปจากที่นำเสนอมาข้างต้นของคำนำของหนังสือเล่มนี้มาบ้างแล้ว แต่ทางผู้เขียนจะขอนำเสนอเจตนาหรือเหตุผลหลัก ๆ เพิ่มเติม อาทิ

ประการแรก ทางกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมได้มีนโยบายและยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนากำลังคนและสถาบันความรู้ การวิจัยและสร้างนวัตกรรมเพื่อตอบโจทย์ท้าทายของสังคม การวิจัยและสร้างนวัตกรรมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน รวมถึงการวิจัยและสร้างนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่และลดความเหลื่อมล้ำ

ประการที่สอง ปัจจุบันมหาวิทยาลัยของไทยต่างเปิดหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะระดับปริญญาโทหรือระดับปริญญาเอก ผลทำให้นักศึกษาเวลาทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์ไม่ว่าเชิงปริมาณหรือโดยเฉพาะเชิงคุณภาพ รวมทั้งแบบผสมผสานวิธีขาดแคลนหนังสือภาษาไทยที่ได้มีการนำเสนอเนื้อหาที่มีสาระที่สำคัญ ทั้งนี้ เพราะเท่าที่ทางผู้เขียนได้ทำการสำรวจหนังสือภาษาไทยที่เขียนเกี่ยวกับ “การออกแบบวิจัยสำหรับนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกเชิงคุณภาพของไทย” ตั้งได้กล่าวมาแล้วว่ามีจำนวนน้อยที่จะให้คำแนะนำดังที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ ประเด็นนี้ถือว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญสำหรับนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอก

ประเด็นที่สาม นักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกบางคนหรือหลายคนมักไม่ค่อยตระหนักว่าวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์ถือเป็น “งานทางด้านความรู้” (Knowledge work) ที่เมื่อลงมือดำเนินการทำ แล้วต้องให้ได้มาซึ่งสารสนเทศที่มีคุณภาพ

ที่สำคัญคือตัวนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอก หลังจากที่มีคุณสมบัติที่จะทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์ได้ ก็จะมีสถานภาพเป็นนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา (Graduate students) ที่จะต้องเขียน (Writing thesis or dissertation) ประเด็นคือจะต้องเขียนอย่างไรจึงจะทำให้ผลงานดังกล่าวกลายเป็นวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์ที่ประสบความสำเร็จ (The successful thesis or dissertation)

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้หนังสือเล่มนี้ช่วยให้นักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกที่สนใจจะทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์เชิงคุณภาพได้ประโยชน์ให้มากที่สุด ทางผู้เขียนได้แบ่งบทต่าง ๆ ออกเป็น 6 บทดังต่อไปนี้

บทที่ 1 ลักษณะและการออกแบบในการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์เชิงคุณภาพ

สาระสำคัญของบทนี้อยู่ที่การนำเสนอลักษณะของวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์เชิงคุณภาพ มีลักษณะเช่นไร อาทิ เป็นชิ้นงานส่วนบุคคลที่แตกต่างไปจากชิ้นงานทางวิชาการอื่น รวมทั้งการนำเสนอการออกแบบในการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์เชิงคุณภาพในแง่ของตัวแบบ โดยการนำเสนอเนื้อหาสาระดังกล่าวเป็นการนำเสนอตัวแบบที่จะช่วยให้นักศึกษาระดับปริญญาโทหรือปริญญาเอกนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นระบบ และปิดบทนี้ด้วยการนำเสนอบทสรุป

บทที่ 2 แนวคิดทั่วไปในการออกแบบเทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์เชิงคุณภาพ

สาระสำคัญของบทนี้เน้นลักษณะของข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์เชิงคุณภาพ แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบเทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์เชิงคุณภาพ รวมทั้งเนื้อหาสาระเกี่ยวกับจุดสนใจและจุดเน้นในการออกแบบเทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์เชิงคุณภาพและจบบทนี้ด้วยการนำเสนอบทสรุป

บทที่ 3 การออกแบบเทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเทคนิคดั้งเดิมสู่เทคนิคใหม่ ๆ ในการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์เชิงคุณภาพ

สาระสำคัญของบทนี้ในส่วนแรก เป็นการนำเสนอการออกแบบเทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบดั้งเดิม อาทิ การสังเกตหรือการสังเกตการณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ แบบหรือประเภทต่าง ๆ เช่น การสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่มหรือการสนทนากลุ่มเจาะลึก รวมทั้งการนำเสนอการออกแบบเทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ส่วนการออกแบบเทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เทคนิคใหม่ ๆ อาทิ การออกแบบการสัมภาษณ์แบบใหม่ การออกแบบสัมภาษณ์แบบใช้คอมพิวเตอร์ช่วย รวมทั้งการนำเสนอตัวอย่างข้อมูลเชิงคุณภาพที่นำมาใช้ในการออกแบบเทคนิควิธีการเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล แล้วปิดท้ายบทนี้ด้วยการนำเสนอบทสรุป

บทที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบเทคนิควิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์เชิงคุณภาพ

สาระสำคัญของบทนี้ มุ่งไปที่แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการวิเคราะห์และการวิเคราะห์ข้อมูล ลักษณะเด่นของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การเตรียมข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและแหล่งข้อมูลเชิงคุณภาพที่เกิดขึ้นตามสภาพธรรมชาติ แผนที่แสดงลำดับขั้นตอนของ

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์เชิงคุณภาพ สำหรับกระบวนการขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ หน่วยและระดับในการวิเคราะห์ข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์เชิงคุณภาพ ตัวอย่างการออกเทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลในการทำดุษฎีนิพนธ์เชิงคุณภาพ และปิดท้ายด้วยบทสรุป

บทที่ 5 การออกแบบเทคนิควิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์เชิงคุณภาพจากเทคนิคแบบดั้งเดิมสู่เทคนิคใหม่ ๆ

สาระสำคัญของบทนี้อยู่ที่ 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการนำเสนอการออกแบบเทคนิควิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบบเทคนิคดั้งเดิม อาทิ การออกแบบเทคนิควิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา การออกแบบเทคนิควิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอุปนัย การออกแบบเทคนิควิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา การออกแบบเทคนิควิธีการวิเคราะห์ข้อมูล การออกแบบเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสนทนา การออกแบบเทคนิควิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสัญญา ส่วนที่สอง เป็นการออกแบบเทคนิควิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเทคนิคใหม่ ๆ อาทิ การออกแบบเทคนิควิธีการบริหารจัดการและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ใช้คอมพิวเตอร์ช่วย การออกแบบเทคนิควิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบบนिरนัยและอุปนัย ต่อจากนั้นนำเสนอตัวอย่างการออกแบบเทคนิควิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงวรรณกรรม และปิดท้ายบทนี้ด้วยบทวิจย

บทที่ 6 การออกแบบการลงมือทำการวิเคราะห์ข้อมูล & การพรรณนาแบบลุ่มลึกและการตีความข้อค้นพบจากการวิจัยในการทำวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์เชิงคุณภาพ

สาระสำคัญของบทนี้อยู่ที่เรื่องของการลงมือทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีกระบวนการขั้นตอนอยู่หลายขั้นตอน การนำเสนอการพรรณนาแบบลุ่มลึกที่มีลักษณะสำคัญของการพรรณนาตามทัศนะของผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนี้ โดยมีการยกตัวอย่างประกอบ รวมทั้งเรื่องของลักษณะของการตีความข้อค้นพบจากการวิจัยหรือการตีความผลลัพธ์ โดยมีการยกตัวอย่างประกอบเช่นเดียวกันและปิดท้ายบทนี้ด้วยการนำเสนอบทสรุป

ทางผู้เขียนหวังว่าหนังสือหรือตำราเล่มนี้คงช่วยเป็นแนวทางให้นักวิจัยหรือโดยเฉพาะนักศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอกเชิงคุณภาพ นำไปประยุกต์ใช้ในการทำวิจัยหรือวิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์เชิงคุณภาพ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามเจตนารมณ์ของแต่ละคนได้อย่างประสบความสำเร็จ ขณะเดียวกันผู้เขียนได้ให้ข้อสังเกตตลอดจนข้อเสนอแนะเชิงสร้างสรรค์และเชิงวิพากษ์อย่างเป็นระบบ และทางผู้เขียนได้ปรับปรุงตามข้อสังเกตและข้อเสนอแนะดังกล่าวทุกประการ สุดท้ายนี้ทางผู้เขียนขอขอบพระคุณทางผู้บริหาร คณะกรรมการฯ สำนักพิมพ์จุฬาฯ ที่ส่งเสริมการ

แต่งตำราหรือหนังสือเล่มนี้และเล่มอื่น ๆ และขอขอบคุณบรรดานักวิชาการทั้งหลาย ผู้ทรงคุณวุฒิ
ที่ทางผู้เขียนได้นำผลงานที่มีคุณภาพมาตรฐานมาอ้างอิงในหนังสือหรือตำราเล่มนี้เป็นอย่างยิ่ง

• จุมพล หนีมพานิช
ชมภูนุช หุ่นนาค
กรกฎาคม 2565

สำหรับเพื่อการศึกษาและการอ้างอิงเท่านั้น